

En ukendt side af Jakob Danielsens kunst

Af Inge Kleivan

Jakob Danielsen er en af de bedst kendte grønlandske kunstnere. Det gælder ikke bare enkelte af hans værker, men bogstaveligt talt hundreder af de små tegninger og akvareller, hvor han skildrer grønlændernes fangst- og fritidsaktiviteter. Motivet på den tegning, der præsenteres her, er helt anderledes. Tegningen er ikke kendt af ret mange, men er heller ikke helt ukendt, for den blev trykt i en bog i 1937, som blev genoptrykt i 1966 (fig. 1).

Da den tyske etnograf Julius Lips offentliggjorde Jakob Danielsens tegning af en kolonibestyrer og en grønlænder, der taler vredt til hinanden, var det som et eksempel på, hvordan en ukendt repræsentant for de indfødte folk skildrede mødet med europæerne. Den gang kunne han ikke ane, at kun fire år senere ville denne grønlandske kunstner være anerkendt og berømt for sine skildringer af grønlandsk kultur og natur. Først i Danmark, nogle år efter også i Grønland og efter yderligere nogle år også internationalt.

Jakob Danielsen var født i Kangerluk/Diskofjord i 1888, men flyttede 16

år gammel med sin forældre til Qeqertarsuaq/Godhavn, hvor han døde i 1938. Hans grønlandske kaldenavn var Makeqqi, den genopstandne. Navnet skyldtes, at en ældre bror var død som spæd, før Jakob Danielsen blev født.

Det var Philip Rosendahl (1893-1974), som var landsfoged i Nordgrønland med bopæl i Qeqertarsuaq 1924-1939, som gjorde Jakob Danielsen berømt. Rosendahl tilbragte otte år i Sydgrønland, før han flyttede til Qeqertarsuaq. Han ville gerne sætte sig ind i de nye forhold, specielt fangstforholdene, og opfordrede derfor Jakob Danielsen til at tegne og male det, som han ikke selv havde mulighed for at iagttage. Jakob Danielsen havde, siger Rosendahl, to værdifulde forudsætninger: han var en kyndig fanger, og han var en redelig tegner og maler.

Inge Kleivan, født 1931, mag.art. i eskimologi, fhv. lektor ved Københavns Universitet. Har skrevet om mange forskellige emner vedr. sprog, kultur og samfund i Grønland. Som gæsteforsker tilknyttet Institut for Eskimologi, Strandgade 100 H, 1401 København K.

Fig. 1. Tegning af Jakob Danielsen gengivet i *The Savage Hits Back* af Julius Lip (1966: 192). *niuvirtuk inugdlu kamagdliutik okalugput* »kolonibestyreren og grønlandereren taler vredt til hinanden« står der skrevet på tegningen. Men er det kolonibestyreren til venstre og grønlandereren til højre, eller er det lige omvendt?

Jakob Danielsen accepterede: »Jeg skal nok male for dig. Jeg har malet for danske før. Det er ikke morsomt. Danske vil kun have eet billede af hver slags fangst. Der foregår så meget på en fangst. Det kan ikke være på eet billede«. Rosendahl sagde, at han kunne male så mange billeder, han ville af hver fangstmetode, bare de ikke var ens (1967: 17). På den måde opstod de mange serier, som er karakteristiske for Jakob Danielsens produktion f.eks. *Iskantfangst fra skydeskjul*, *Kajakmænd jager*

hvidhval, *Fjordtorske pilkes fra havis*, *Polarræv fanget i stenfelde*, *Vinterboligen bygges*, og *Dans i midnatssolens skær*. Jakob Danielsen malede først de fangstmetoder, som man brugte den gang, men Rosendahl bad ham om også at vise, hvad han vidste om ældre metoder, der ikke længere eller i hvert fald kun sjældent blev benyttet. Jakob Danielsen foreslog så at tegne scener fra sin barndom som f.eks. *Jakob følger med forældrene på fangstrejse*. Der er tale om små billeder; de allerfleste har formatet 9,5 x 14,5 cm.

Udstillinger, bøger, postkort o.a.

I 1941 fik Rosendahl arrangeret en udstilling på Statens Museum for Kunst i København med 300 af Jakob Danielsens billeder, der var udført i årene 1925-1937. Udstillingen blev et tilløbsstykke, og da Rosendahl i 1942 ved hjælp af udtalelser fra en række mænd, som betød noget inden for kultur- og kunslivet, fik økonomisk støtte til at udgive en bog, hvor 250 af billederne var gengivet, heraf enkelte i farver, blev den udsolgt fra forlaget i løbet af 12 dage. Overskuddet blev sendt til Jakob Danielsens børn. Både udstillingen og bogen fik positive anmeldelser i de danske aviser. I 1957 blev bogen udgivet på grønlandsk som Det grønlandske Forlags første publikation (med indlagt dansk teksthefte), mens anden udgave fra 1967 er en stor flot tresproget bog med tekst på dansk, grønlandsk og engelsk og med flere illustrationer i farver.

Det forøger værdien af Jakob Danielsens billeder betydeligt, at de er udgivet med de forklaringer, som han selv gav mundtligt. Det var først og fremmest Peter Dalager (1888-1960), sekretær ved landsfogedembedet, som var tolk for Rosendahl, og det var også ham, som oversatte de danske tekster tilbage til grønlandsk, da de skulle på tryk.

En samling af Jakob Danielsens akvareller, der på meget dramatisk vis illustrerer sagnet om Kaassassuk, blev grundlaget for en selvstændig bogudgivelse (Lyngby Kunstforening 1967). Som tekst blev der brugt den version af fortællingen, som Jaakuaraq fra Nuuk havde nedskrevet til Knud Rasmussen. Det var Rosendahls ønske, at denne

bog, ligesom den store kunstbog, der udkom samme år, ikke bare skulle have dansk og grønlandsk tekst, men også engelsk, for at engelsktalende inuit i Canada og Alaska skulle have mulighed for at læse den. Teksten og illustrationerne svarer iøvrigt ikke helt til hinanden, for det var en lidt anden version af Kaassassuksagnet, som Jakob Danielsen var fortrolig med. Akvarellerne havde i 1963 været udstillet på Lyngby Raadhus, og Rosendahl forærede dem senere til Lyngby Kunstforening som tak for, at foreningen havde bekostet udgivelsen af Kaassassuk-bogen. Derefter fik de plads på Sophienholm.

Rosendahl havde også erhvervet nogle tegninger af Jakob Danielsen, der viser forskellige indendørsaktiviteter, først og fremmest grønlandske lege. De blev i 1972 trykt i *Tidsskriftet Grønland*, hvor de var forsynet med billedtekster på dansk og grønlandsk af Robert Petersen, som havde prøvet at forestille sig, hvad Jakob Danielsen selv ville have fortalt om billederne.

Rosendahl skænkede størstedelen af Jakob Danielsens tegninger og akvareller til Danmarks Nationalmuseum, hvor de ca. 250 billeder nu befinder sig i Etnografisk Samling, mens Grønlandssekretariatet har 5 originale billeder hængende. På Grønlands Nationalmuseum i Nuuk findes en mindre samling af Jakob Danielsens billeder, og også museet i Qeqertarsuaq har nogle værker af det berømte bysbarn.

Etnografisk Samling har i årenes løb måttet sige nej til mange henvendelser om at låne billederne ud, for at der ikke skulle ske skade på dem. Det var en af

grundene til, at Grønlandssekretariatet på Nationalmuseet, som bl.a. varetager en række museumsopgaver for Grønlands Nationalmuseum og Arkiv, i årene 1988-89 fik fremstillet to sæt farvereproduktioner i 10 eksemplarer; hvert sæt består af 40 af Jakob Danielsens akvareller. I tredje omgang blev der trykt et sæt med 37 farvereproduktioner, dvs. ialt 117 farvereproduktioner i fin kvalitet. Hjemmestyret og Qeqertarsuaq kommune var også inde i billedet i forbindelse med fremstillingen, og de ejer nu hver et eksemplar af de tre sæt, mens Grønlandssekretariatet og Grønlands Nationalmuseum og Arkiv hver har et par eksemplarer. Disse farvereproduktioner har siden været udstillet mange steder.

På hundredeårsdagen for Jakob Danielsens fødsel, den 14. august 1988, blev det første sæt farvereproduktioner udstillet i bygden Kangerluk, hvor han var født, sammen med enkelte af hans originale værker. Ved samme anledning blev der også afsløret en mindesten for Jakob Danielsen.

Tegningerne og akvarellerne er ikke bare kendt fra museer, udstillinger, kunstbøger og andre publikationer. I 1982 udgav Grønlands postvæsen et frimærke tegnet af Jens Rosing, der som udgangspunkt benyttede en af Jakob Danielsens tegninger (fig. 2). Flere af akvarellerne er gengivet på postkort og er også blevet brugt på lykønskningstelegrammer.

Det har betydet meget for kendskabet til Jakob Danielsen i Grønland, at man dér stifter bekendtskab med ham i skolen. I forbindelse med udgivelsen af

Fig. 2. Grønlandsk frimærke udgivet i 1982, udarbejdet af Jens Rosing på grundlag af Jakob Danielsens billede af en kajakmand, som netop har sat sin harpun fast i en hvalros. Gravør: Arne Kühlmann.

den grønlandssprogede udgave med hans værker i 1957 anbefalede Nikolaj Rosing (1912-1976), lærer ved seminariet i Nuuk, varmt bogen til det grønlandske skolevæsen: »Nu har vi det bedste undervisningsmateriale i anskuelsesundervisningen i fangererhvervet, som mange af de unge lærere ikke længere kender ret meget til«.

Grønlands skolevæsen udgav i 1988 et materialesæt, som fik titlen *Jakobs barndom (Akvareller af Jakob Danielsen)*. Det består af 31 dias, et lydbånd og et teksthæfte med Jakob Danielsens forklaringer, og det findes både i en grønlandssproget og en dansksproget udgave. Det afløste et ældre materiale, hvor et udvalg af Jakob Danielsens akvareller var samlet på en rulle dias. I orienteringen vedrørende det nye materiale hed det bl.a.: »Sproget er holdt i et levende talesprog, der henvender sig direkte til tilhørerne. Derfor – og på grund af sin store kulturhistoriske værdi – er materialet lige velegnet til de små

klasser (fra 2. kl.) som til de helt store klasser (+ gym/sem)» (P.I. Pilersuiffik Information 1989).

Ikke bare kulturhistorisk, men også kunstnerisk værdi

Det var Jakob Danielsens og andre samtidige grønlandske kunstneres ambition at gengive grønlandsk kultur og natur så virkelighedsnært som muligt. Det var det, de fastboende danskere og danske og udenlandske besøgende var interesseret i at købe: billeder med vellignende grønlandske motiver tegnet og malet af grønlændere.

»Det saglige gik for ham forud for det kunstneriske,« skriver Rosendahl om Jakob Danielsen og illustrerer det ved at fortælle om den gang, han viste ham et maleri af en dansk maler, som forestillede en fanger, der om morgenen kørte ud på fangst. Jakob Danielsen forstod at værdsætte stemningen og den måde, detaljerne var udført på, men han føjede til: »han kan nu lige så godt vende om, for med den himmel der og med det snedække, får han alligevel ikke noget« (1967: 18-19).

Forordet til den første udgave med Jakob Danielsens tegninger og akvareller var skrevet af den daværende direktør for Nationalmuseet Poul Nørlund (1888-1951), mens forordet til den anden udgave blev skrevet af den senere direktør, P.V. Glob (1911-1985). De havde begge faglig interesse for Grønland gennem deres arkæologiske arbejde. Glob skrev, at værkerne udgjorde et »værdifuldt dokumentarisk materiale om den særprægede grønlandske fangstkultur, der blev skabt og udviklet

til fuldkommenhed mod den stærke natur, for at folket kunne overleve. De gengives i denne bog, som er blevet et minde om et folks tapre og opfindsomme kamp for tilværelsen«. Der er dog sjældent, at der er nogen, der har brugt Jakob Danielsens billeder til en egentlig etnografisk analyse.

Når man har vurderet de små tegninger og akvareller, har bevidstheden om deres kulturhistoriske værdi som regel overskygget deres kunstneriske værdi. Men Jakob Danielsen er også anerkendt som kunstner. For igen at citere Glob, som selv var en anerkendt billedkunstner: »Grønlands farver og profil lever i landskaberne omkring de livfulde scener, der som mørke helleristninger står stærkt mod de sneklædte fjelde og under havets klare horisont. En nænsom og fin kolorit er særkende for Jakob Danielsens akvareller. Med blyanten skaber han en fornem, nuanceret grafik.«

Adskillige grønlandske kunstnere har fulgt i Jakob Danielsens spor og ladet sig inspirere af ham, både hvad motivvalg og malemåle angår, men Jakob Danielsen er fortsat i særklasse, både når det gælder kvalitet og kvantitet.

Betydning for den grønlandske og den danske identitet

Det er oplagt, at Jakob Danielsens billeder fik betydning for, hvordan grønlændere opfatter sig selv, men det har også spillet en vis rolle for, hvordan danskere ser på sig selv.

Philip Rosendahl var stolt både på grønlændernes og danskeres vegne, da han i forbindelse med udstillingen på

Statens Museum for Kunst i 1941 skrev: »Det vil glæde enhver Grønlander saavel som enhver af Grønlands Danske, at man her i Danmark ikke er veget tilbage for at vise en talentfuld Grønlander den samme Anerkendelse, som i Danmark vises de betydeligste Kunstnere« (s. 155).

Den store interesse og megen velvilje, som strømmede den grønlandske kunstners værker i møde i Danmark, skyldtes for en stor del, at samlingen af de hundreder af små eksotiske kunstværker repræsenterede noget helt nyt og spændende. Men det nationale aspekt var også inde i billedet. Det foregik under den anden verdenskrig, hvor forbindelsen mellem Danmark og Grønland var afbrudt, og udstillingen og bogen blev manifestationer af samhørigheden mellem de to lande. Poul Nørlund afsluttede således sit forord med ordene: »Udgivelsen af disse Billeder er en smuk Hyldest til det lille, fredelige, men frygtløse Folk, som vi Danske føler os knyttet saa nøje til«.

I Grønland har Jakob Danielsens betydning for den grønlandske identitet været slået fast, siden den første grønlandske udgave udkom i 1957. Nikolaj Rosing udtrykte det meget præcist i sin anmeldelse i datidens eneste landsdækkende avis, *Atuagagdliutit/Grønlands-posten*: »Ved denne udgivelse giver kunstneren sine landsmænd en sjælden gave, som for den yngre generation og for de kommende generationer klart og overskueligt viser og fortæller det, vi, som er efterkommere af fangerfamilier, og som er gået over til andre næringsveje, kan være stolte af. Den viser kampen for

livet i godt og ondt med forbavsende opfindsomhed, dygtighed og mod«.

Jakob Danielsens indsats fik grønlændere til at føle sig stolte over at være grønlændere. Dels gennem det detaljerede indblik de fik i den fangerkultur, som havde været basis for grønlændernes eksistens gennem århundreder, og dels gennem den interesse og anerkendelse man viste en grønlænder i Danmark og i udlandet.

Aftagerne af Jakob Danielsens billeder

At Jakob Danielsens produktion blev så stor, hænger sammen med, at han havde en fast køber i Philip Rosendahl. Jakob Danielsen lavede henved 400 billeder alene til ham. Men Jakob Danielsen solgte også til mange andre, både til andre danske embedsmænd og til danske og udenlandske rejsende på de ekspeditionsskibe, orlogsskibe og forsynings- og passagerskibe, som anløb Qeqertarsuaq, så der eksisterer uden tvivl flere af Jakob Danielsens billeder rundt omkring, som ikke er kendt af en større offentlighed. Af og til udbydes et sådant billede til salg. Et enkelt eksempel: ved auktion nr. 427 over ældre kunst i Kunsthallen i København i 1993 blev der udbudt en akvarel, 15 x 20 cm, signeret *Jacob Danielsen: Grønlandske fanger på fjorden*. Vurderingssummen var 4.000 kr. Akvarellen opnåede dog ikke den pris, men blev solgt for 2.200 kr. (+ salær og moms).

Jakob Danielsen har haft den skæbne fælles med en del andre kunstnere, at hans værker er blevet solgt for betydeligt højere priser efter hans død, end mens han levede, også når man tager

tidens prisniveau i betragtning. Rosendahl hævder, at Jakob Danielsen tjente så godt ved at tegne og male, at han kunne have levet af det (1941: 142). Hvis det var tilfældet, ville han have været en absolut undtagelse blandt datidens grønlandske kunstnere. Men under alle omstændigheder var fangsten det vigtigste for ham, og han forsøgte aldrig en god fangstdag.

Jakob Danielsen forærede også enkelte af sine billeder væk. Philip Rosendahls søn, Gunnar P. Rosendahl (1919-1996), var født på samme dag i året som Jakob Danielsen, og det at være fødselsdagskammerater var noget, der den gang havde stor betydning i Grønland. Gunnar Rosendahl plejede at blive sendt hen til Jakob Danielsen med en flaske snaps, mens han selv plejede at få et stykke hjemmelavet legetøj i gave. Da han fyldte ti år, fik han en akvarel af en isbjørn, der stod ved iskanten. Bag på den stod der skrevet på grønlandsk: »Nu hvor du er blevet en stor dreng, har jeg tegnet et billede til dig«. Billedet fulgte Gunnar Rosendahl hele livet, indtil han et par år før sin død forærede det til museet i Qeqertarsuaq. Efter hans død blev yderligere 9 originale billeder af Jakob Danielsen overdraget til museet i Qeqertarsuaq, som har til huse i Gunnar Rosendahls barndomshjem, den gamle landsfogedbolig.

Formodentlig ville Jakob Danielsen ikke have fundet på at forære en grønlandsk dreng en akvarel i fødselsdagsgave. Det har nok også været en undtagelse, hvis der hang billeder af Jakob Danielsen på væggene i grønlandske hjem. Dermed er ikke sagt, at den eneste vær-

di, der var forbundet med dem, var som salgsobjekter til europæere, herunder den anerkendelse der fulgte med. Jakob Danielsen har utvivlsomt følt en helt særlig tilfredsstillelse, når de kunstneriske udfordringer, han stillede sig selv, lykkedes.

Den svenske kunstner Ossian Elgström og Jakob Danielsen

Jakob Danielsens kunstneriske aktivitet var begyndt, længe inden Philip Rosendahl kom ind i billedet. En af dem, som forholdsvis tidligt kom i besiddelse af tegninger af Jakob Danielsen, var den svenske billedkunstner Ossian Elgström (1883-1950), som i sommeren 1915 rejste langs Grønlands vestkyst. Han kaldte den bog, han skrev om rejsen, for *Moderna eskimåer*, og som en illustration af titlen, valgte han at gengive en af Jakob Danielsens tegninger på titelbladet (fig. 3). Den viser en kvinde i

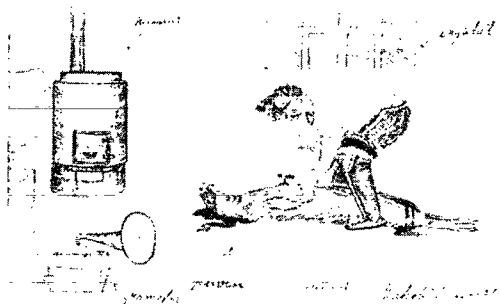

Fig. 3. Den svenske billedkunstner Ossian Elgström har valgt en tegning af Jakob Danielsen til at illustrere tiden på sin bog *Moderna eskimåer* (1916). Den viser en kvinde, *arnak*, iført chemise, skindbukser og lange kamikker. Hun står med et ben på hver side af en sæl, *puvisi*, som hun lige er begyndt at flænse, og den bøjede stilling får hårtoppen til at falde forover. Scenen foregår inde i et hus forsynet med gulvbrædder og moderne vindue, *ingalât*. I hjørnet står en kakkellovn, *kissarssût*, og en grammofon, *gramofon*, er anbragt på gulvet. Det eneste synlige møblement er en vinduesbriks og hjørnet af en kasse til venstre i billedet.

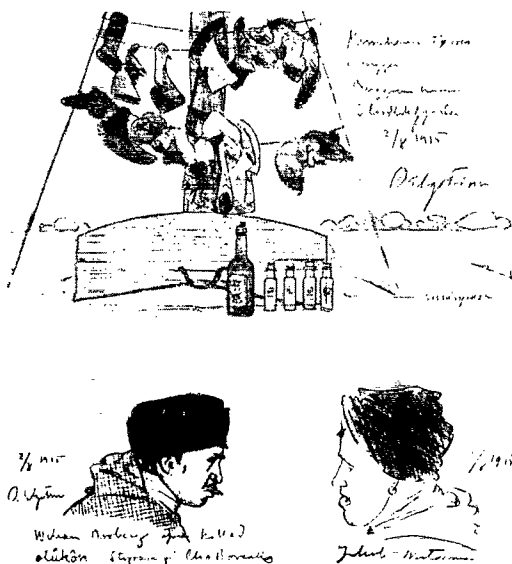

Fig. 4 og 5. Tegninger af Ossian Elgström lavet om bord på Arktisk Stations motorbåd, *Clio Borealis*, den 2. august 1915: »Clio Borealis, hvilket betyder »havsneglen«, ligner mere en cirkusvogn end et første classes videnskabeligt ekspeditionsfartøj. I riggen svajer utallige kamikker for morgenbrisen, og jeg tegner nogle af dem, nøjagtigt og omhyggeligt, for der er ikke noget andet at lave. Selv Jakob og den altid dystre Olukok, kaldet morderen fra Ammassalik, bliver ofre for min flid og inkorporeres i skitsebogen« (1916: 332-334).

færd med at flænse en sæl inde i et hus, som bl.a. er udstyret med en stor kakkelovn og en grammofon, der står på gulvet. Jakob Danielsen har skrevet på, hvad tingene forestiller, hvilket yderligere understreger, at der er tale om »moderne eskimoer«, som behersker skrivekunsten.

Bogen indeholder foruden mange af Elgströms egne tegninger og fotografier også tegninger af flere forskellige grønlandere. Foruden forsidetegningen er fire af dem af Jakob Danielsen (s. 1, 131, 309 og 321). Han har skrevet grønland-

ske betegnelser på tegningerne, og små pile viser hen til de pågældende ting. Iøvrigt mestrede han ikke helt den officielle grønlandske retskrivning. Jakob Danielsen må have haft erfaring for, at fremmede gerne ville vide, hvad nogle af tingene hed på grønlandsk. Elgström var i hvert fald interesseret i at lære grønlandsk til husbehov. På den tid var der kun få grønlandere, der kunne noget dansk, og Jakob Danielsen var ikke iblandt dem. Tilsvarende grønlandske betegnelser med tilhørende pile findes ikke på de tegninger, som Rosen-dahl erhvervede; han kunne så meget grønlandsk, at det var overflødigt.

Elgström var iøvrigt ikke specielt interesseret i Jakob Danielsens tegninger, men var langt mere optaget af de tegninger, som Pele Danielsen (1881-1920), Jakobs storebror, havde lavet. Flere af dem, der er gengivet i bogen, viser fangstmotiver. Disse billeder er ligeledes forsynet med genstandsbetegnelser på grønlandsk.

Elgström stiftede personligt bekendtskab med begge brødre, og han har tilmed selv tegnet Jakob Danielsen. Det skete, mens han rejste rundt i Diskobugten sammen Morten Porsild (1872-1956), lederen af Arktisk Station. De benyttede stationens motorbåd *Clio Borealis*, hvor Jakob Danielsen var med som motormand (fig. 4 og 5). I beskrivelsen af denne motorbådstur karakteriserer Elgström mandskabet som »den glade Jakob og den evigt dystre Olukok« (s. 319). Elgström gengiver også en tegning af Jakob Danielsen, hvor denne har tegnet *Clio Borealis* med sig selv om bord (fig. 6).

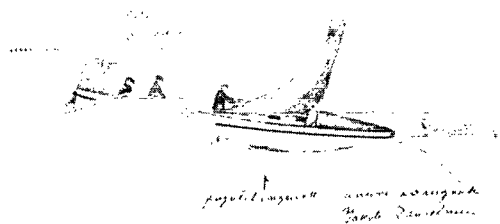

Fig. 6. Tegning af Jakob Danielsen gengivet i Elgströms bog (1916: 321). Jakob Danielsen var motorbådsfører på *Clio Borealis*, Arktisk Stations motorbåd, mens Elgström og Morten Porsild sammen rejste rundt i Diskobugten nogle dage i august 1915. Tegningen er ikke dateret, så den mulighed foreligger, at han har tegnet den ved en anden lejlighed. Så vidt det lader sig tyde, står der: *umijak*, en konebåd, *ulukók* (navnet på bådens fører), *Jakob*, *pugutilinguak*, en lille motorbåd, og *anuri avangnak*, nordenvind.

Efter at være vendt tilbage til Sverige forsøgte Elgström at skaffe sig flere tegninger af de to brødre ved at skrive til Porsild og bede ham om at være mellemmand, men Porsild ville ikke påtage sig opgaven, fordi han af en eller anden grund var blevet uenig med Jakob Danielsen (Kyander 1992: 32).

Samtidige grønlandske kunstnere i Qeqertarsuaq distrikt

I det store tobinds værk *Grønland i Tophundredeaaret for Hans Egedes Landing* fremhævede Porsild i sin beskrivelse af Kangerluk, at mange træk i beboernes materielle kultur var upåvirket af europæiske redskaber og materialer. Det var et isoleret sted, og skoleundervisningen havde aldrig været stort bevendt, men der fandtes »flere udmærkede Intelligenser mellem dem«. Og han føjede til: »En Familie udmærker sig ved et betydeligt Talent for Tegning« (Porsild og Ostermann 1921 I: 340). Der kan vist

ikke være tvivl om, at det var familien Danielsen, han havde i tankerne.

Pele og Jakob havde også en ældre fætter, Isak Danielsen (1870-1920), som var billedkunstner. Det skal have været Porsild, som opfordrede ham til at tegne, da han måtte opgive fangererhvervet, fordi han havde fået gigt i hænderne. På Grønlands Nationalmuseum og Arkiv i Nuuk findes 16 farvelagte landskabsbilleder og hele 131 farvelagte illustrationer til 68 grønlandske sagn udført i årene 1916-18. Sagnene havde han dikteret til sin svoger, Hendrik Storch (1876-1929), som var kateket (Hartmann (red.) 1994: 119).

Det var ikke bare familien Danielsen, der tegnede. Gerhard Kleist (1855-1931), som tilhørte en ældre generation, kan have været inspirationskilde for de andre. Han var overkateket i Qeqertarsuaq og arbejdede med blyant, farvekridt og akvarel, og også han er repræsenteret i Elgströms bog.

The Savage Hits Back

Den tegning, som er den direkte anledning til denne artikel, Jakob Danielsens tegning af kolonibestyreren og grønlænderen, der taler vredt til hinanden (fig. 1), er gengivet i Julius Lips bog *The Savage Hits Back*, hvor den indgår i en ganske speciel sammenhæng. *Savage* betyder »vild, medlem af et naturfolk« og *Hits Back* »slår igen«. Bogen var ment som en modvægt mod »de utallige gange den hvide mand havde følt sig tilskyndet til at nedskrive sine tanker om de farvede folks verden og sin egen subjektive påskønnelse eller kritik af de såkaldte primitive civilisationer«.

Lips havde indsamlet et stort materiale, hovedsagelig i form af skulpturer, som viste, hvordan repræsentanter for disse kulturer opfattede den hvide mand. For størstedelens vedkommende kunne de ikke skrive, men nu skulle de ukendte kunstnere få mulighed for at komme til orde. Jakob Danielsens tegning skiller sig ud, både ved den måde den er tegnet på, man fristes til at sige den europæiske måde, og fordi det tydeligt fremgår, at kunstneren var i stand til at skrive.

Bogen var enestående for sin tid. Julius Lips (1895-1950) var tysk museumsdirektør og en stærk modstander af nazismen. Man forsøgte først at konfiskere hans materiale, men han nåede at flygte, inden han blev arresteret, og billedmaterialet nåede frem til ham ad forskellige hemmelige kanaler. Manuskriptet blev oversat til engelsk og udgivet i 1937. Forhistorien, som Lips fortæller i indledningen, slutter med, at han sejler ind i New Yorks havn den 1. maj 1934, mens han tænker på de første sætninger i den amerikanske uafhængighedserklæring fra 1776: »Vi anser disse sandheder for at være selvindlysende, at alle mennesker er skabt lige, af Skaberen udstyret med visse umistelige Rettigheder, blandt disse er retten til Liv, Frihed og søgen efter Lykke«. Lips var selv blevet berøvet disse rettigheder i sit fædreland, og ordene er en slags programerklæring for bogen, hvor Jakob Danielsens tegning indgår.

Den er gengivet i et kapitel med overskriften: »Den hvide købmand«. Her bliver den omtalt lige efter en beskrivelse af to figurer fra Sydhavsøerne, som

skal forestille deforme europæiske skikkelser. Det var ifølge forfatteren en måde, hvorpå beboerne forsvarede sig mod vampirkøbmænd på. Figurerne har de deformiteter, som beboerne ønskede, at deres magi skulle frembringe. Umiddelbart efter omtalen af vampirkøbmændene kommer så denne kommentar til Jakob Danielsens tegning:

»Den grønlandske eskimo, fig. 15 (Stolberg Samling, Nordhausen), ønskede også at tage hævn over en handelsmand, som udnyttede ham. Da han var i stand til at skrive, har han brugt ord og har understreget sine ord ved at afbilde en hel scene. Fangeren Jacob Danielson har vist en dansk handelsmand (til venstre) og en indfødt til højre, og nedenunder har han skrevet i sit eget sprog *niuvirtuk inugellu kamagdlulik okalūpa*, hvor *niuvirtuk* betyder handelsmand, *kamagdlulik* betyder »at udnytte«, og hele sætningen betyder: »Den indfødte har en barsk samtale med handelsmedhjælperen, som vil udnytte ham«. Det er et interessant dokument det her. Den danske handelsmand står der bredskuldret og arrogant, godt pakket ind i en kostbar pels og hætte, mens den indfødte med sin simple hue, efter at have påtaget sig alle vanskelighederne og farerne ved fangsten, som han kun har fået en sølle betaling for, til sidst koger over og fortæller den hvide mand, hvad han virkelig føler. Men når skænderiet er ovre, vil han stadig være den svage part, for han må tjene til livets ophold. Begge hans hænder er knyttede, men købmanden synes at true ham. Denne tegning er meget omhyggeligt udført, huse og landskab har en europæisk atmosfære,

og særligt konturerne på jorden er godt udformet og skyggelagt» (1966: 191-192). Såvidt Julius Lips.

Det er lidt mærkeligt, at Lips ikke af respekt for den grønlandske kunstner har sørget for, at hans navn er stavet, sådan som han selv har signeret billedet: *Jakob Danielsin*. På grønlandsk er der ingen betydningsforskel mellem *e* og *i*, derfor har han også nogle gange signeret *Jakob Danielsen*. Mange gange nøjedes han dog med forbogstaverne *J.D.* Stavemåden *Jacob* forekommer også.

Lip har haft svært ved at gengive de grønlandske ord på tegningen, og det er en meget fri oversættelse, for på grønlandsk står der kun: »kolonibestyreren og grønlænderen taler vredt til hinanden«. Den grønlandske betegnelse for en kolonibestyrer, *niuvirtok* betyder »en som handler«, men længere tilbage i tiden blev »en kolonibestyrer« på dansk kaldt »en købmand«, så det er ikke en helt forkert oversættelse. *inuk* var den gang den almindelige betegnelse i Nordgrønland for en grønlænder. *kamagdlutik okalugput* betyder »de taler vredt til hinanden«.

Det fremgår ikke af teksten eller af tegningen, hvad de to mænd taler om. Det er ikke til at sige, hvem der har udlagt teksten sådan, at det er kolonibestyrerens udnyttelse af grønlænderen, der har fremkaldt situationen. Det er under alle omstændigheder en tegning, der indbyder til, at man prøver at forestille sig, hvad det er, det hele drejer sig om. For Lips må det have været en oplagt forklaring, at grønlænderen reagerer, fordi han bliver udnyttet. Det passer ind i sammenhængen med hans

bog og illustrerer på dobbelt måde titlen: *The Savage Hits Back* med sin billedlige fremstilling af grønlænderen, der »koger over og fortæller den hvide mand, hvad han virkelig føler«. Men det er naturligvis også muligt, at forklaringen allerede er blevet givet i Grønland i forbindelse med erhvervelsen af tegningen.

Hvem er hvem?

Det er umiddelbart indlysende for de allerfleste, at tegningen forestiller to mænd, der skændes. At denne tolkning er korrekt, fremgår også af påskriften på billedet. Spørgsmålet er nu hvem, der er hvem? Er det rigtigt, sådan som Lips hævder, at det er kolonibestyreren til venstre og grønlænderen til højre?

Ifølge Lips var det meget sjældent, at det var vanskeligt at afgøre, om et kunstværk forestillede en europæer: »Det er ikke bare klædedragten, men alle de fineste detaljer, de fysiske karakteristika som forskellen i hår, læber og næse, i fagter, i armenes og hændernes og hele kroppens stilling, som er blevet nøjagtigt bemærket og registreret« (s. 35-36). I dette tilfælde er sagen ikke helt så ligetil.

Som oftest optræder personerne på et billede i den rækkefølge, hvori de er nævnt. Hvis det er sådan her, så er det kolonibestyreren til venstre. Det er dog langt fra altid, der er overensstemmelse mellem tekst og billede på den måde. Men det er ikke bare formuleringen af billedets titel, der har givet Lips det indtryk, at det er kolonibestyreren, som står til venstre. Lips har også haft sine egne forudfattede meninger om, hvor-

dan en mand, der repræsenterer magten, en koloniherre, ser ud: den kraftige skikkelse i pelsen er europæeren, mens den magre fremoverbøjede skikkelse med huen i det tynde tøj er grønlænderen. Det er udbytteren over for den udbyttede, hvor den sidste for en gangs skyld tager til genmæle.

Men kan det ikke være lige omvendt? Kan det ikke være grønlænderen, som står til venstre i sin traditionelle skinddragt og danskeren i europæisk tøj til højre? Det udtryk, som Lips anvender: »en kostbar pels og hætte« giver – eller gav i hvert fald i trediverne, da bogen udkom – helt andre associationer, end hvis han havde sagt »en grønlandsk sælskindspels«. Materiale og snit i pelsen er grønlandsk, dvs. sælskindspelsen er uden åbning foran, men til at trække over hovedet og med fastsyet hætte. Manden har ikke trukket hættens op, men har en hue på, som er noget i stil med den, der ses på Elgströms tegning af Jakob Danielsen (fig. 5). Påklædningen giver dog ikke noget svar på, hvem der er hvem, for danskere brugte til tider grønlandske pelse, ligesom grønlændere til tider brugte europæisk tøj.

Højdeforskellen mellem de to mænd er ubetydelig, men den slanke skikkelse til højre kunne muligvis være et kendetegn på, at der er tale om en europæer. Det er dog først og fremmest kropssproget, man kan bruge til at argumentere for, at det er europæeren til højre. Manden til venstre står urokkeligt med begge ben plantet i jorden. Hænderne er muligvis knyttede, men han har ikke mistet selvbeherskelsen. Det har manden til højre derimod. Det ene ben støt-

ter ikke rigtigt på jorden, og han har krampagtigt hævede skuldre og bøjede arme med knyttede næver.

De er begge to vrede, men hvem klarer sig dårligst i diskussionen? Man kan opfatte tegningen sådan, at det er manden til højre, der står delvis med ryggen til, der bliver udleveret og latterliggjort, fordi han lader sin vrede komme alt for tydeligt til udtryk. Det hører jo med til det traditionelle grønlandske adfærdsmønster at bevare selvkontrollen.

De to tolkninger, der er præsenteret her, er et eksempel på, hvordan man kan nå frem til vidt forskellige resultater, når man aflæser et kunstværk, tilmed når billedet som i dette tilfælde har en titel, der angiver, hvad det er, kunstneren har villet skildre. Men den opmærksomme læser, som har lagt mærke til en lille detalje på tegningen, er klar over, hvilken af de to tolkninger, der må betragtes som den rigtige. Det må være den, Lips fremfører.

Den opfattelse, som jeg har argumenteret for, er baseret på en tolkning af en fotokopi, hvor man ikke kan se den lille pil, som fra ordet *niuvirtuk*, kolonibestyrer, peger på skikkelsen i pelsen til venstre. Hvis man stadig vil prøve at argumentere for, at det må være grønlænderen til venstre og kolonibestyreren til højre, så kan man foreslå, at det slet ikke er Jakob Danielsen, der har placeret pilen. Eller tegningen kan være et bestillingsarbejde, og opdragsgiveren har givet instrukser om udarbejdelsen, men det kan ikke blive andet end spekulationer. Som tegningen foreligger i dag, peger ordet *niuvirtuk* entydigt på manden i pelsen til venstre.

Der er kun denne ene pil på billedet, og den har en noget anden funktion end de pile, der findes på de tegninger, der er gengivet i Elgströms bog. Der er de sprogligt oplysende: *puvisi* »sæk«, *arnak* »kvinde« osv., mens pilen på tegningen af kolonibestyreren og grønlanderens skal fjerne enhver tvivl om, hvem der er hvem!

Hvornår er tegningen af kolonibestyreren og grønlanderens lavet?

Lips oplyser, at Jakob Danielsens tegning stammer fra en privat samling: »Stolberg Collection, Nordhausen«. (Nordhausen ligger ca 100 km. vest for Leipzig i Tyskland.) Det er uvist, hvorvidt originalen stadig eksisterer. A. Stolberg var i Grønland første gang i 1909 som deltager i en svejtsisk ekspedition, som havde til formål at lave meteorologiske observationer, og 1912-13 opholdt han sig på Arktisk Station i Qeqertarsuaq for at fortsætte sine studier (Beretninger og Kundgørelser vedrørende Kolonierne i Grønland 1914: 36, 297-298).

Der er tale om et meget gennemarbejdet billede. Det er trykt i sort-hvidt, men der er sandsynligvis tale om en farvelagt tegning. Størrelsen er ikke oplyst. Forrest står de to mænd, som tegningen handler om, overfor hinanden. På linie med dem ses til venstre lidt af gavlen af et hus, formodentlig en af Den kongelige grønlandske Handels bygninger, og længere tilbage en del af et hus med et vindue, der ligesom de øvrige detaljer er meget omhyggeligt udført. Foran huset er en have med gærde om, og måden havegården er tegnet på, understreger perspektivet i tegningen. Haven viser, at

det er en dansker, der bor i huset. Til højre længere borte ses et mindre grønlandsk hus med opbygget tørvemur og spidst tag.

Ifølge Weilbachs Dansk Kunstnerleksikon afspejler Jakob Danielsens værker en kunstnerisk udvikling, som karakteriseres således: »f.eks. skabtes der dybde og perspektiv i billederne, og menneskekroppene fik efterhånden substans« (Hartmann (red.) 1994: 119). På enkelte af billederne med motiver fra hans barndom, som hører til hans senere værker, er der gjort en del ud af personer, men det gælder også på nogle af billederne i de andre serier. Jakob Danielsens tegninger og akvareller er kun helt undtagelsesvis dateret, og derfor er det vanskeligt at udtale sig med sikkerhed om, hvornår de er lavet. Hvis man skal fæste lid til påstanden om, at Jakob Danielsens kunstneriske udvikling viser sig ved, at han i sine senere tegninger gør mere ud af »dybde og perspektiv« og »menneskekroppenes substans«, så tyder alt på, at tegningen af kolonibestyreren og grønlanderens er et af hans senere værker. Men hvis Stolberg har erhvervet tegningen under et af sine ophold i Grønland, er det en af de tidligste tegninger, der kendes af Jakob Danielsen, som den gang var i begyndelsen af tyverne. Man kan dog heller ikke helt udelukke den mulighed, at Stolberg har fået tilsendt tegningen fra Porsild på et senere tidspunkt.

Har der eksisteret flere tegninger af kolonibestyreren og grønlanderens?

Der er et andet uafklaret spørgsmål knyttet til tegningen. Elgström skriver

i beretningen om sin rejse i 1915: »Danielsen tegnede tilmed karikaturer, en af de muntreste er niuvertuken, købmanden, som skændes med en vred grønlander. Begge figurer er gengivne med en rolig robust humor« (1916:259). Det kunne lyde som en beskrivelse af Jakob Danielsens tegning i *The Savage Hits Back*, men problemet er bare, at den Danielsen, Elgström skriver om, er identisk med Pele Danielsen. Man får det indtryk, at Elgström har set tegningen, men han siger det ikke direkte. Hvis han havde haft tegningen til disposition, ville han utvivlsomt have gengivet den, for han har gjort sig meget umage for, at bogen *Moderna eskimåer* skulle være underholdende.

Der kan tænkes flere forklaringer på mysteriet om, hvem der var ophavsmanden til den omtalte tegning. Den mest nærliggende er, at Elgström simpelthen har forvekslet de to brødre, og at det var en tegning af Jakob Danielsen, han havde i tankerne. Hvis Elgström virkelig har set en sådan tegning udført af Pele Danielsen, må det betyde, at Jakob Danielsen har kopieret den, eller at det har været omvendt. Der behøver naturligvis ikke at have været tale om en nøjagtig kopi, men blot om brug af samme motiv. Når det gjaldt fangstmotiver, tegnede den enkelte kunstner ofte flere udgaver af det samme motiv til forskellige købere, ligesom der også var flere kunstnere, der benyttede det samme motiv, uden at tegningerne af den grund blev ens. Set på baggrund af de tegninger, der kendes af de to brødre, er motivet med kolonibestyreren og grønlanderens helt atypisk for dem begge to.

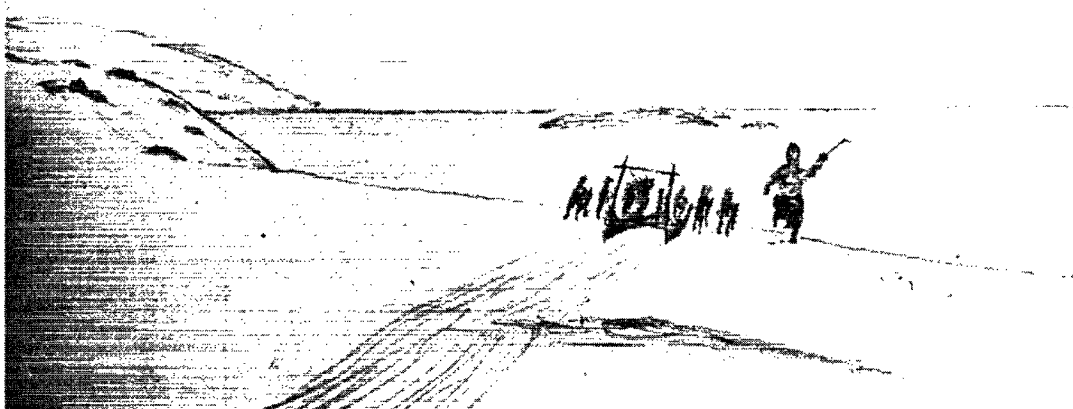
Det eneste, man kan sige med sikkerhed på grundlag af Elgströms udtalelse, er, at en af brødrene Danielsen har benyttet motivet allerede i 1915 eller endnu tidligere.

Jakob Danielsens humoristiske tegninger og karikaturer

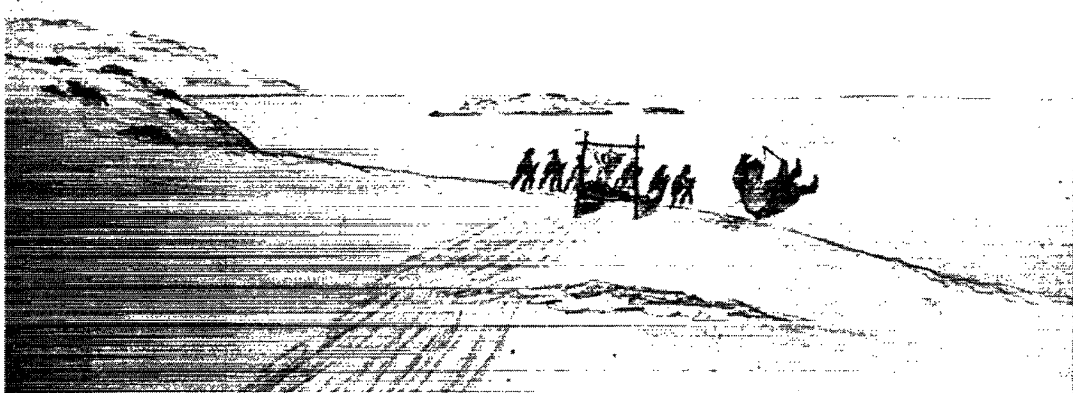
Elgström betegner den tegning, som han har kendskab til, som en karikatur. På karikaturer overdrives særlige træk, så det bliver komisk, men den tegning, vi har med at gøre her, er snarere et forsøg på at gengive virkeligheden så realistisk som muligt, ligesom Jakob Danielsen plejede at gøre på de tegninger, han solgte. Der er ikke tale om en hastigt nedkradset karikatur, men om en særdeles omhyggeligt udarbejdet tegning. Det er kun få af hans tegninger, som har et humoristisk anstrøg. Men han har dog f.eks. lavet en underholdende billedrække, der i 10 blyantstegninger viser, hvad kunstneren oplevede, da han en vinterdag skulle tilse et sælgarn i Kangerluk (fig. 7, 8 og 9).

Jakob Danielsen skal også have været en udmærket fortæller og underholdt

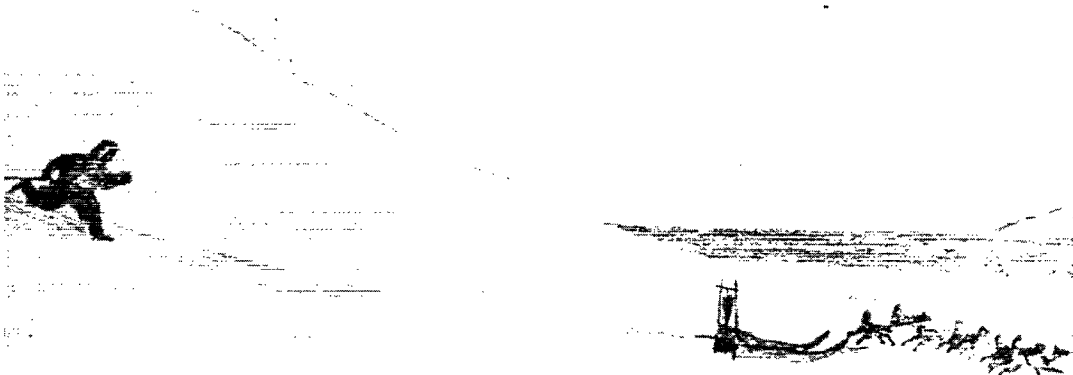
Fig. 7, 8 og 9. Tre af ialt 10 blyantstegninger i serien *Et ubeld er kun en oplevelse mere* (Rosendahl 1967: 342-343). »Så kom jeg da til kanten. Jeg sprang op, løb ved siden af slæden og ville så slå et slag med piskesnerten i sneen tæt op ad den yderste unge hund på højre fløj, for at være sikker på, at den så trykkede sig og dermed de andre hunde til venstre, når jeg i det samme rabte »ijju«, så at hele spandet kom til venstre og bag om slæden, som jeg ville styre ned ad bratningen, der har venstresving med afgrund til højre«. Den sproglige udtryksform i denne tekst er ikke typisk for teksterne til Jakob Danielsens tegninger, men den er et eksempel på, hvor meget information den udenforstående kan få gennem Jakob Danielsens forklaringer.

»Her ser du, hvorledes jeg vil knalde med pisken i sneen til højre for hundene« (fig. 7).

»Men der var så glat« (fig. 8).

»Og hundene stak af« (fig. 9).

gerne folk både med sagn og med beretninger om sine egne oplevelser. »Gengav han en farlig situation, lagde han, som mange grønlandere, vægt på nøje at berette, hvorledes han selv så ud i det farlige øjeblik. Berettede en anden en sådan situation, sad Jakob stille med blyant og papir, og når beretteren sluttede, viste Jakob i streger det ansigtsudtryk, manden måtte have udvist. Så gik papiret rundt i kredsen til stor morskab. Disse karikaturer er ikke opbevaret. Indpakkingspapir var dengang ikke almindeligt i Den kongelige grønlandske Handels butikker og derfor en mangelvare, hvorfor karikaturerne den næste dag havnede som forladning i Jakobs haglpatroner» (Rosendahl i Lyngby Kunstforening (udg.) 1967: 14).

Rosendahl beklager, at han først hørte om dette efter Jakob Danielsens død, og at han derfor ikke fik sikret sig nogle eksemplarer af denne side af hans kunst. Hvis han havde vidst, at Jakob Danielsen også lavede karikaturer af danskere, ville han formodentlig have nævnt det, men det har måske været noget, grønlandere gik lidt stille med, fordi danskere ville kunne opfatte det som mangel på respekt. Det er næppe ikke helt tilfældigt, at det er to udlændinge, Elgström og Lips, der har henledt opmærksomheden på en tegning af en kolonibestyrer og en grønlander, der taler vredt til hinanden. Man kan i hvert tilfælde forestille sig, at det var et motiv, som kunstneren ikke var så meget for at vise til danskere, eller i hvert fald ikke til alle danskere. Der var ikke altid fuld harmoni mellem danskere i Grønland indbyrdes, så der kan godt have været

en eller anden, som har frydet sig over at se en tegning af kolonibestyreren i den situation.

Det er umuligt at vide, om Jakob Danielsen har forsøgt at få de to figurer til at ligne to bestemte personer. På skriften holder sig til det neutrale: »kolonibestyreren og grønlander«, eller som man også kunne oversætte det: »en kolonibestyrer og en grønlander«. Vi kan ikke vide, om det er en bestemt situation, han har haft i tankerne, eller om det måske var ren og skær ønsketænkning.

Det er velkendt, at man i Grønland i umindelige tider både har sunget sange og fortalt historier, der gør grin med andre, både grønlandere og danskere. Og man har også efterabet andres mimik og måde at tale på og at gå på (Kleivan 1974/75). Når det ser ud til at have været usædvanligt, at man lavede karikaturer, kan det bl.a. skyldes, at tegning på papir var en ny aktivitet, og at der blandt de europæiske billeder, som grønlanderne havde mulighed for se, kun undtagelsesvis var karikaturtegninger, som kunne tjene som inspirationskilde. Alligevel skal Jakob Danielsen som sagt have lavet karikaturer til privat brug, men han har næppe forestillet sig, at der kunne være et større marked for sådanne tegninger.

Aron fra Kangeqs billeder af konflikter mellem grønlandere og europæere

Jakob Danielsens tegning af den verbale konfrontation mellem en grønlander og en dansker var ikke den første billedlige fremstilling af grønlanderens konflikter med fremmede. Man behøver

Fig. 10 og 11. To af Arons ialt 12 træsnit med motiver fra mødet mellem nordboere og grønlandere. De er fra sagnet om Uunngortoq fortalt af Jonathan, kaldt Samek, fra Qaqortoq, og de blev trykt i første bind af

den lille tosprogede udgave af grønlandske sagn, som Rink sørgede for at få udgivet i Nuuk i 1859 (Kaladlit okalluktuaillait/Grønlandske Folkesagn).

Forhistorien er i korthed følgende: Nordboerne angriber grønlanderne, men to brødre undslipper og løber ud på isen. Det lykkes den ældste at nå land, men den yngste glider på isen og bliver indhentet og dræbt af nordbohøvdingen Uunngortoq. Han hugger armen af den døde, holder den op og viser den til broderen, Qasapi. Senere angriber grønlanderne nordboerne, og nu er det Uunngortoq, som må flygte. Fig. 10 viser nordbohøvdingen tæt forfulgt af Qasapi, som hårdnakket bliver ved med at forfølge ham, indtil det til sidst lykkes Qasapi at dræbe sin fjende. For at fuldbyrde hævn og få fred i sindet hugger han armen af Uunngortoq og viser den til den døende nordbo (fig. 11).

bare at tænke på Aron af Kangeqs berømte træsnit og akvareller af de blodige sammenstød mellem nordboere og grønlandere (Knuth 1968), som han lavede på opfordring af H. Rink (1819-1893), inspektør for Sydgrønland. De konflikter, som Aron (1822-1869) skildrer i sine billeder, er henlagt til fortiden.

Det var helt i orden at illustrere mundtlige traditioner om begivenheder, der havde fundet sted i gamle dage. Det er først langt senere, at Arons nordbobilleder er blevet brugt i politisk øjemed.

Aron fremstiller Nordbohøvdingen Uunngortoq som højere end sin grønlandske modstander Qasapi (fig. 10 og

Fig. 12 og 13. »Hans Egede tilretteviser en Angakkoq« af Aron fra Kangeq. Den originale tegning indgår med denne titel i en samling af Arons værker på Etnografisk Museum i Oslo udgivet af Bodil Kaalund (1997: 30-31). Et litografi baseret på denne tegning blev offentliggjort af Rink allerede i 1877 (overfor s. 36) med følgende tekst: »Egedip angakok tikerssûpå, kitorne náparsimassok angákuartormago« og med denne oversættelse »Egede truer angakkoq'en for at have drevet åndemaning over sit syge barn« (Rink 1974: modsat 36 og 279).

Motivet med missionæren, som viser sin vrede, fordi angakkoq'en har prøvet at helbrede sit syge barn med ikke-kristne metoder, har givet Aron anledning til at tegne et udsnit af et stort grønlandsk fælleshus, som han har forestillet sig, at det så ud på Egedes tid. Alle andre end angakkoq'en og hans kone har blikket rettet mod Hans Egede. Angakkoq'en undgår at se på missionæren, og hans kone sidder og græder. Men mon ikke det snarere er over sit syge barn, end fordi Hans Egede står og skælder hendes mand ud?

Nogle detaljer på billedet er iøvrigt ikke kulturhistorisk korrekte. Det gælder bl.a. dimensionerne på den store bjælke under taget, de høje lige stolper og de store lampeborde. Begivenheden skal jo have foregået på en tid, hvor det var næsten umuligt at skaffe så store regulære stykker træ.

11). Den fysiske forskel kommer også frem i nordboens skæg og grønlanderen's lange sorte hår, og mens nordboen er iført tøj af stof og tophue, så er grønlanderen klædt i skindtøj fra top til tå; hætten er slået ned, så man kan se håret.

De bruger også vidt forskellige våben, nordboen anvender økse og skjold, grønlanderen bue og pil. Men nordboens størrelse hjælper ham ikke. Ifølge sagnet ender Uunngortoq med at være på flugt for til sidst at blive dræbt af Qasapi.

Aron har også benyttet motiver med grønlandernes konflikter med hvalfangerne, mens andre af hans tegninger viser konflikter med de tidlige kolonister i det 18. århundrede. I *Danish Greenland its People and Products* udgivet af Rink i 1877 findes et kapitel med overskriften »Grønlandere tegnet af dem selv«. Her skriver Rink: »Disse litografier er nøjagtige kopier af delvist farvelagte tegninger udført af indfødte helt efter deres egne ideer og uden nogen form for oplysning eller vejledning hverken i kunsten at tegne eller at male« (1974: 268).

Et af dem viser Hans Egede og en angakkoq, som står overfor hinanden som modstandere (fig. 13). Den originale akvarel (fig. 12), og det gælder også

(fig. 14), findes på Etnografisk Museum i Oslo. De blev i 1997 offentliggjort af Bodil Kaalund sammen med de øvrige værker i samlingen i Oslo, som omfatter 47 tegninger og akvareller af Aron. En sammenligning mellem litografierne og de originale farvelagte tegninger viser, at detaljerne er gjort tydeligere på litografierne.

Den lange sorte præstekjole får Hans Egede til at virke slankere og højere end sin modpart. Han står frit ude i rummet med hænderne løftet formanende og med ansigtet vendt direkte mod angakkoq'en. Overfor ham står den brede grønlander i sin skinddragt. Det er den fremmede, der har overtaget: angakkoq'en vender ansigtet bort og tørrer øjnene, da han bliver irettesat af missio-

næren. Her vover grønlænderen ikke at svare igen, sådan som han gør på Jakob Danielsens tegning.

Billeder af kontakt mellem fremmede og grønlændere på Arons egen tid er yderst få, og der er ikke tale om konflikter, men om fredelig sameksistens. F.eks. har han lavet et træsnit med motivet »Fugleskydning ved Kolonien Godthaab paa Kongens Fødselsdag den 6. Oktober 1859«, hvor man ser grønlændere og danskere samlet til det festlige arrangement (Rink 1980: No. 86). Da Nuuk året efter fik besøg af et par udenlandske skibe, lavede Aron flere meget omhyggeligt udført farvelagte tegninger dels af grønlændere, der er ombord på et amerikansk skib for at handle, og dels af englændere og amerikanere, der promenerer rundt i Nuuk blandt grønlænderne (Rink 1980: No. 35; Kaalund 1997: 57 og 61). Billederne afspejler tydeligt, at begge parter har haft glæde af kontakten.

En anden farvelagt tegning viser dagliglivet på Arons tid: »Grønlænderne samles ved Kolonien for at faae deres Spæk veiet og byttet mod europæiske varer« (fig. 14). Også denne tegning har været grundlag for et litografi (fig. 15). Den kongelige grønlandske Handels skæggede danske repræsentant, iført frakke og hat, noterer det resultat af vejningen ned, som hans grønlandske medhjælper meddeler ham. Man får umiddelbart det indtryk, at den magre dansker er en meget høj mand sammenlignet med grønlænderne. Hovedet på manden ved siden af ham er ganske vist anbragt i samme højre som danskerens, men grønlænderen står højere oppe.

Hvis hans ben blev forlænget, så han stod på samme niveau som danskeren, ville de blive unaturligt lange. Hvis man vil, kan man naturligvis læse et politisk budskab ind i dette billede: det er den udefra kommende europæer, der skriver ned, underforstået: bestemmer priserne, men der er intet, der tyder på, at det har været Arons hensigt at kritisere systemet.

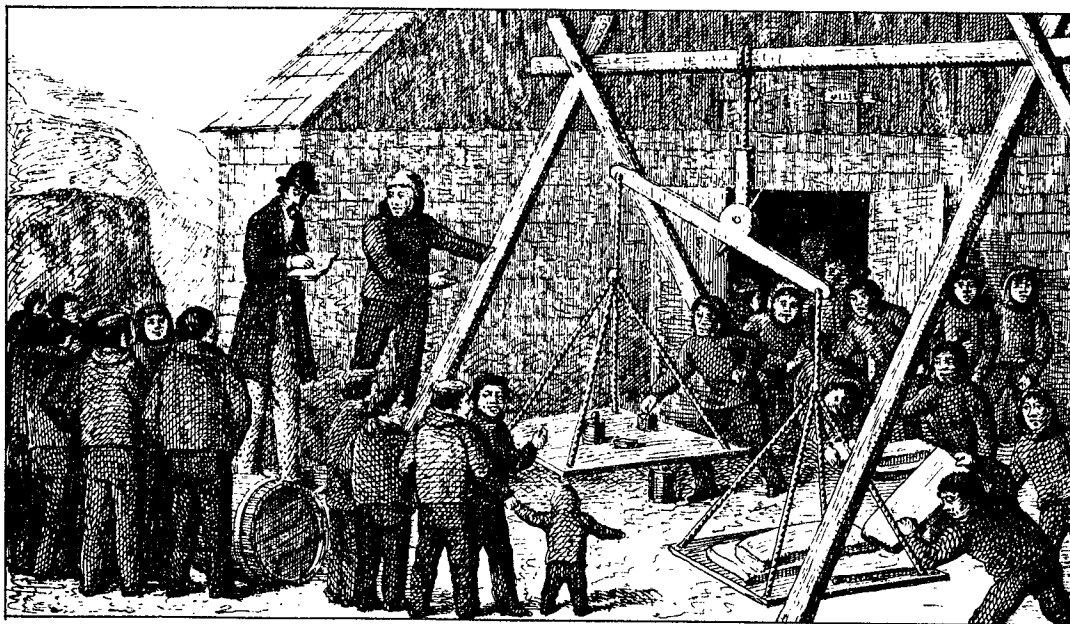
En enlig forløber for senere tiders kritiske tegninger

Jakob Danielsen har kun lavet ganske få tegninger, hvor man ser danskere og grønlændere sammen. En anden undtagelse er tegningen af Arktisk Stations motorbåd (Fig. 6), hvor han foruden de to grønlandske besætningsmedlemmer, hvorefter han selv er den ene, har tegnet en tredje mand, som sandsynligvis er identisk med Morten Porsild. For den sags skyld har Jakob Danielsen heller ikke lavet tegninger af danskere alene. Hvis man ikke kendte noget til Grønland, kunne man efter at have set hundredreder af Jakob Danielsens dokumentariske billeder få det indtryk, at der ingen danskere var i Grønland. Det må skyldes, at han og andre grønlandske kunstnere havde erfaring for, at køberne ville have »ægte« grønlandske motiver, hvor tilstedeværelsen af danske figurer ville virke forstyrrende.

Selv om tegningen af kolonibestyrelsen og grønlænderen er atypisk, så har den det fælles med det store flertal af Jakob Danielsens tegninger, at den fortæller en historie. Man kunne bare ønske, at han også i dette tilfælde har lavet en serie. Det ville også have været

Fig. 14 og 15. »Grønlænderne samles ved Kolonien for at faae deres Spæk veiet og byttet mod Europæiske Varer« (farvegengivelse af originalen, hvor farvelægningen ikke er helt afsluttet, i Kaalund 1997:82; litografiet er gengivet i Rink 1974: 283). Foran den store lagerbygning står vægten med spækstykker på den ene vægtskål; de vejes op med lodder, som en mand er ved at placere på den anden vægtskål. Den danske assistent eller kolonibestyrer noterer den vægt, som hans grønlandske hjælper opgiver. Manden nederst i hjørnet er ved at lægge endnu et stykke spæk på og til venstre ses en spæktønde.

meget interessant, hvis den forklaring, han gav, da han afleverede tegningen, eller som han ville kunnet have givet, var blevet skrevet ned på tilsvarende måde, som Rosendahl sørgede for at gøre det i forbindelse med de mange tegninger, han erhvervede.

Tegningen af kolonibestyreren og grønlanderens, der taler vredt til hinanden, er enestående, fordi der ikke kendes andre tegninger, der viser uoverensstemmelser mellem danskere og grønlandere i de grønlandske kunstners egen samtid. Det var først i midten af 1960'erne, at enkelte grønlandere begyndte at offentliggøre den slags tegninger. I de mellemliggende år var der sket store samfundsændringer i Grønland. Grønland var i 1953 formelt blevet en ligeberettiget del af Danmark, og hovedspørgsmålet i midten af 1960'erne var ligestilling mellem danskere og grønlandere, økonomisk og på andre områder. En hidtil uset åbenhed og offentlig debat i de grønlandske medier var så småt ved at komme i gang. Men det var karakteristisk for den tid, at de dristigste verbale ytringer og hidtil uset provokerende tegninger optrådte i *Kalâtdlit* og *Avataq*. Det var blade lavet af grønlandere i Danmark for grønlandere i Danmark. Under opholdet i Danmark fik mange grønlandere styrket deres bevidsthed om at være grønlandere, og adskillige af dem kom til at indtage en særdeles kritisk holdning til de politiske forhold i Grønland.

Karikaturer afspejler den tid, de er skabt i. Bl.a. kommenterede Hans Lynge (1906-1988) på forsiden af den grønlandske forenings blad, *Kalâtdlit*, i 1965

Fig. 16. Karikaturtegning af Hans Lynge på forsiden af bladet *Kalâtdlit* (januar 1965) udgivet af den daværende grønlandske forening i Danmark, *Kalâtdlit*. Det er en kommentar til landshøvdingens nytårstale 1965. Kontrasten mellem Kong Sverre af Norge, som talte Roma midt imod, og landshøvdingen over Grønland er stor. Mens Sverre står majestætisk, iført noget, der ligner en romersk toga med højre hånd hævet, så hopper og danser landshøvdingen og fægter med begge arme, mens uniformen flager om ham, og sablen stritter ud til siden. Det foregår på taget af den store landshøvdingebolig med kirken og provsteboligen i baggrunden, magtens symboler. Så voldsom er landshøvdingens sprogbrug, at Hans Egede statuen holder sig for ørene.

Mens Sverre, som der står i den norske nationalsang, vendte sig mod selveste den katolske kirkes overhoved, så er landshøvdingen ude på »at skræmme de få små«. Som det fremgår af tegningen, lader de sig også skræmme. Måske var det datidens grønlandske politikere, Hans Lynge havde i tankerne.

landshøvdingens nytårstale ved at tegne ham med et kropssprog, der viste, at han helt havde mistet selvbeherskelsen (fig. 16). Landshøvdingens nytårstale i Grønlands radio var iøvrigt holdt i betydeligt mere beherskede vendinger, end Hans Lynges tegning giver udtryk for

(Christensen 1965). Hans Lynges tegning kan i modsætning til Jakob Danielsens betegnes som en rigtig karikaturtegning, en politisk karikaturtegning.

Er det en overfortolkning at kalde Jakob Danielsens tegning af det verbale opgør mellem den danske kolonibestyrelse og den grønlandske fanger for anti-kolonialistisk? Det er i hvert fald en kendsgerning, at Jakob Danielsen, som er kendt for sin hyldest af grønlandsk kultur og natur, også har tegnet en situation, der viser en form for ligestilling, som har været sjælden i datiden, nemlig en konfrontation mellem en dansker og en grønlander, hvor begge parter utvetydigt giver udtryk for deres uenighed.

Litteratur

- Ålut Kangermio/Aron fra Kangeq/Aron of Kangeq: K'avdlunåtsianik. Nordboerne og Skrællingerne/The Norsemen and the Skraelings. Ved Eigil Knuth. nugterissok: Jens Poulsen. Translation: Clive Bayliss. Nûk: Kalâtdlit-nunâne nakiterisitsissarfik/Det grønlandske Forlag. 1968.
- Beretninger og Kundgørelser vedrørende Kolonierne i Grønland for Aarene 1909-1912. København. 1914.
- Christensen, N.O.: Lønsørgmålet bør ikke gøre samarbejdet vanskeligt/akigssautit sulekatigingnermut ajornakusôrutauassariaakángitdlát. Atuagagdliutit/Grønlandsposten nr. 1: 14-15, 26. 1965.
- Elgström, Ossian: Moderna eskimåer. Skildringer från en resa i Västgrönland sommaren 1915. Stockholm: Albert Bonniers Förlag. 1916.
- Hartmann, Sys (red): Weilbachs Dansk Kunsterleksikon. Andet Bind. København: Munksgaard Rosinante. 1994.
- Kaalund, Bodil: Aron fra Kangeq 1822-1869. København: Brøndum. 1997.
- Kalâdlit okalluktualiit kalâdlisut kablunâtdlo/Grønlandske Folkesagn. Første Bind. Godthaab. 1859.
- Kleivan, Inge: Examples of Greenlandic Humour with Regard to Culture Contacts and Interethnic Relationship. Folk 16-17: 189-212. 1974/75.
- Kyander, Pondus: Myter och människor. Grönland i Ossian Elgströms konst. Nuuk: Atuakkiorfik. 1992.
- Lips, Julius E.: The Savage Hits Back. With an introduction by Bronislaw Malinowski. New Hyde Park, New York: University Books. 1966. (1. udgave 1937).
- Lyngby Kunstforening (udg.): Kâgssagssuk The legend of the orphan boy/Sagnet om den forældreløse. Illustrated by Jakob Danielsen the Greenland hunter/Illustreret af Jakob Danielsen. Taken down by Knud Rasmussen/Nedskrevet af Knud Rasmussen. Preface by Ph. Rosendahl/Introduceret af Ph. Rosendahl. Engelsk oversættelse: H.C. Huus. Grønlandsk oversættelse: Robert Petersen og Carl Christian Olsen. Lyngby. 1967.
- Nielsen, Karl: Jakob Danielsen-udstilling/Jakob Danielsen-ip titartagaanik saqqummersitsineq. Katersugaasiviit/Museerne imellem. Katersugaasivinnut nutaarsiassat/Nyhedsbreve for de grønlandske museer nr. 2: 6-7. 1988.
- Petersen, Robert: Jakob Danielsen: Underholdning og arbejde i huset. Tekster ved Robert Petersen. Tidskriftet Grønland 20(12): 362-370. 1972. (Også med grønlandsk tekst).
- P.I. Pilersuiffik Information. Atortussat nutaat/Materialeorientering nr. 3: 21. 1989.
- Porsild, Morten P. og H. Ostermann: Godhavn Distrikt. I: Amdrup et al. eds.: Grønland i To-hundredeaaret for Hans Egedes Landing. Meddelelser om Grønland 60. Bind I: 272-341. 1921.
- Rink, Henrik: Danish Greenland its People and Products. Translated from the Danish by the Author. With a New Introduction by Helge Larsen. Montreal: McGill-Queen's University Press. 1974. (1. udgave 1877).
- Rink, Hinrich: Prøver af Grønlandsk Tegning og Trykning 1857-61. Forord af Bodil Kaalund. København: Forum. 1980.
- Rosendahl, Gunnar P.: Jakob Danielsen – Min fars gode ven/Ataatama ikingutaa. Qanorooq nr. 66: 7-8. 1996.
- Rosendahl, Ph.: Jakob Danielsens Tegninger og Akvareller. Det grønlandske Selskabs Aarskrift 1941: 141-155. 1941.
- Rosendahl, Ph.: Jakob Danielsen. En grønlandsk maler/kalâlek amissok/A Greenlandic Painter. Udgivet i samarbejde med Det grønlandske Selskab og Ministeriet for Grønland. Copenhagen: Rhodos. 1967. (1. danske udgave 1942; 1. grønlandsk udgave 1957).
- Rosing, Nik.: Jakob Danielsen pivdlugo erkumitsulior-tok pivdlugo atuagkiak/Bogen om Jakob Danielsen, fanger og kunstner. Atuagagdliutit/Grønlandsposten 97(22): 9-10. 1957.